

ACTELE SOCIALE ȘI TEORIA APRIORI A DREPTULUI LA ADOLF REINACH

SILVIU ȘERBAN

Propozițiile specifice dreptului pozitiv nu pot fi apreciate, așa cum se întâmplă în cazul celor științifice, din punct de vedere al valorilor de adevăr. În timp ce „ $2 \times 2 = 4$ ” este adevărată indiferent de contextul enunțării, propoziția „creditorul își poate transfera creanțele fără a fi nevoie de consimțământul debitorului” poate fi „valabilă” într-un anumit sistem legislativ, însă, într-un cadru legislativ diferit, ar putea fi validă opusa sa¹. Cu toate acestea, Adolf Reinach consideră că în niciun caz originea conceptelor și legilor juridice nu poate fi pusă pe seama dreptului pozitiv, ci, mai degrabă, acesta din urmă le integrează pe primele ajustându-le contextului specific reglementat. Entitățile juridice au o existență independentă de variatele manifestări ale dreptului pozitiv, iar propozițiile despre acestea au o validitate apriori, liberă de orice conștiință care le cunoaște ori de orice cod de drept pozitiv care le integrează². Reinach extinde domeniul judecăților sintetice apriori configurat de Kant, alăturând propozițiilor matematicii și fizicii pure pe cele ale științei dreptului pur (*reine Rechtswissenschaft*) care, similar celorlalte, fac posibilă existența dreptului pozitiv.

Specificul necesității apriori

Extinderea aplicabilității judecăților sintetice apriori este făcută de Reinach, odată cu Husserl, prin redefinirea semnificației noțiunii de apriori din perspectiva fenomenologiei. Noțiunea în cauză, precizează Reinach, are o istorie îndelungată, fiind descoperită de Platon și niciodată pierdută din vedere de filosofii ce i-au urmat³. Însă, în ciuda prezenței sale continue în atenția filosofilor, conceptul de apriori a suferit două mari deformări: subiectivizarea sa și restricționarea arbitrară la câteva domenii. O caracteristică fundamentală a cunoașterii apriori a fost considerată aceea că *nu este derivată din experiență*. Pornind de aici însă, s-a ajuns, fără temeii, la descrierea acestui tip de cunoaștere ca o proprietate a sufletului, ca o cunoaștere

¹ Adolf Reinach, „The Apriori Foundations of Civil Law”, trad. John F. Crosby, în *Aletheia*, vol. III: „Philosophy of Law”, 1983, p. 2.

² *Ibidem*, pp. 4-6.

³ Adolf Reinach, „Concerning Phenomenology”, în Dermot Moran, Lester E. Embree (editori), *Phenomenology. Critical Concepts in Philosophy*, Routledge, London and New York, 2004, p. 75.

înnăscută, necesară, ce urmează a fi descoperită. „Din această perspectivă, idealul pedagogic este platonicele Socrate, înțeles ca filosofie a iluminării, care dezvăluie adevăruri matematice în mintea sclavului prin simpla punere de întrebări menite să trezească amintirile necesare”⁴. Așadar, în logica acestor raționamente, cunoștințele apriori nu sunt altceva decât adevăruri necesare ale rațiunii, o concluzie eronată care conduce la psihologizarea noțiunii în cauză. Evident că necesitatea are un rol fundamental în definirea apriori-ului, apreciază Reinach, însă necesitatea nu este un atribut al gândirii, ci al ființei. Faptul că „linia dreaptă este cea mai scurtă legătură dintre două puncte” constituie un adevăr necesar în sine, indiferent de faptul că el este cunoscut de vreo rațiune particulară sau nu⁵. Este o „stare de lucruri” apriori, independentă de orice conștiință cunoscătoare. În ceea ce privește extinderea domeniului apriori, Reinach menționează că acesta este incalculabil de larg⁶. Toate obiectele cunoscute posedă însușiri esențiale și toate esențele trimit către legi apriori.

Prin urmare, judecățile sintetice apriori sunt specifice oricărui domeniu, iar restrângerea operată de Kant se datorează concepției limitate doar la aspectul epistemologic cu privire la noțiunea de necesitate apriori⁷, restricționare pe care Kant o face pornind de la neînțelegerea cercetării lui Hume în legătură cu necesitatea relației cauzale. Astfel, deși Kant consideră că Hume, prin respingerea posibilității întemeierii raționale a relației cauzale, refuză existența judecăților sintetice apriori și a științei în general, în fapt, arată Reinach, Kant înțelege greșit perspectiva analizei filosofului scoțian⁸. Din punctul de vedere kantian, Hume eșuează în descrierea judecăților sintetice apriori întrucât se concentrează doar asupra relațiilor cauzale, care depind de experiență, și pierde din vedere enunțurile matematicii care l-ar fi condus la un alt deznodământ decât cel sceptic. Iar excluderea enunțurilor matematicii, presupune Kant, este făcută din cauza faptului că acestea erau definite de Hume ca fiind analitice.

Reinach respinge în doi pași argumentele kantiene conform cărora cercetarea lui Hume legată de neîntemeierea rațională a relației de cauzalitate ar fi demonstrat imposibilitatea judecăților sintetice apriori. Mai întâi, arată că aprecierea lui Hume cu privire la analiticitatea enunțurilor matematicii a fost înțeleasă greșit de către Kant; apoi, susține că necesitatea relației de cauzalitate la care se referă analiza lui Hume nu are aceeași semnificație cu necesitatea judecăților sintetice apriori descrisă de Kant, așa cum a crezut filosoful german.

⁴ *Ibidem*, p. 76.

⁵ *Ibidem*, p. 77.

⁶ *Ibidem*, p. 79.

⁷ Barry Smith, „Introduction to Adolf Reinach on the Theory of the Negative Judgment”, în Barry Smith (editor), *Parts and Moments. Studies in Logic and Formal Ontology*, Philosophia Verlag, München und Wien, 1982, p. 292.

⁸ Adolf Reinach, „Kant's Interpretation of Hume's Problem”, în *The Southwestern Journal of Philosophy*, Vol. 7, No. 2, 1976, pp. 161-162.

Deși Hume nu a definit enunțurile apriori în maniera lui Kant, ca necesare și universale, totuși, prin sintagma „relații dintre idei”, a avut în vedere aceleași entități. Iar enunțurile matematicii sunt calificate de Hume ca aparținând „relațiilor dintre idei”, apreciere pe baza căreia Kant pretinde că Hume descrie enunțurile matematicii ca analitice. Kant ajunge în mod eronat la această concluzie ghidându-se doar după exemplele lui Hume din *Enquiry Concerning Human Understanding*, unde pare a se pune semnul echivalenței între relații matematice, relații între idei și propoziția analitică, definită de Kant prin incluziunea predicatului în subiect și prin supunerea față de principiul non-contradicției⁹. Reinach arată că Hume, în *A Treatise of Human Nature*, exemplifică relațiile dintre idei și prin alte propoziții, precum „Roșul și Portocaliul sunt asemănătoare”, care nu mai permit în niciun fel punerea aceluiași semn al echivalenței.

În continuare, Reinach arată că Hume nu a refuzat analiza enunțurilor matematicii în vederea expunerii necesității apriori nu pentru că le-ar fi considerat analitice, ci pentru că ceea ce dorea să cerceteze era un alt tip de necesitate, cea rezultată din relația de cauzalitate, diferită de relația dintre idei. Prin urmare, Kant a considerat eronat că problematica sa privind necesitatea judecăților sintetice apriori este aceeași cu problematica rezultată din cercetarea humeană privind relația cauzală și necesitatea care o caracterizează¹⁰. În timp ce Kant s-a ocupat de *necesitatea modală*, Hume a avut în vedere *necesitatea materială*. În timp ce propozițiile matematicii evidențiază primul tip de necesitate („3 este necesar mai mare decât 2”), propozițiile cauzale exemplifică pe cel de-al doilea („Căldura este în mod necesar efectul focului”).

Faptul că domeniul apriori-ului este aplicabil oricărui domeniu de obiecte și că dincolo de necesitatea enunțurilor matematicii sau fizicii pure există și necesitatea materială, specifică relațiilor cauzale, i-a permis lui Reinach să abordeze problema judecăților sintetice apriori de la nivelul dreptului pur.

Actul promisiunii. Drept și obligație

Actul promisiunii are ca rezultat stabilirea unei relații între cel care promite (și care se obligă să acționeze în vederea îndeplinirii promisiunii) și cel căruia i se promite (și care dobândește dreptul de a i se îndeplini ce s-a promis)¹¹. Relația produsă în urma actului promisiunii încetează în mod natural odată cu îndeplinirea promisiunii, însă ea poate fi dizolvată și în urma unui act de renunțare la dreptul său de către cel căruia i s-a făcut promisiunea, ori a unui act de retragere de către cel care s-a obligat prin actul promisiunii.

⁹ *Ibidem*, pp. 165-177.

¹⁰ *Ibidem*, pp. 179-188.

¹¹ Adolf Reinach, „The Apriori Foundations of Civil Law”, în *op. cit.*, p. 8.

Referindu-se la natura entităților rezultate în urma actului promisiunii, dreptul și obligația, Reinach utilizează o descriere husserliană a acestora, în timp ce pentru definirea enunțurilor cu caracter de legități care caracterizează situația promisiunii și a efectelor produse de aceasta este utilizată terminologia kantiană¹². Nici dreptul, nici obligația rezultate prin actul promisiunii nu sunt de natură fizică ori psihică, ci, mai degrabă, ideală, în sensul fenomenologiei husserliene¹³, în ciuda faptului că, spre deosebire de numere ori concepte, entitățile juridice nu sunt atemporale. Pe de altă parte, enunțul de forma „dreptul de a beneficia de pe urma unei acțiuni se dizolvă odată ce acțiunea a fost îndeplinită” este o legitate cu caracter universal și necesar rezultată din însăși esența „dreptului” apărut în urma actului promisiunii, și care poate fi descrisă ca o judecată sintetică apriori în sensul definit de Kant, întrucât în conceptul de „drept” nu este nimic „conținut” din care ar putea să fie dedus faptul că acesta s-ar putea dizolva în anumite circumstanțe.

În virtutea naturii ideale și a judecăților sintetice apriori care definesc legătura universală și necesară dintre ele, dreptul și obligația presupun două caracteristici esențiale: ambele implică prezența unui „purtător” (*Träger*), o persoană căreia fiecare aparține, și un „conținut” (*Inhalt*) la care ambele se referă și care vizează o acțiune viitoare pe care „purtătorul obligației” o va îndeplini în beneficiul „purtătorului dreptului”¹⁴. Dincolo de obligația care presupune întotdeauna existența unui drept și de dreptul care presupune întotdeauna prezența unei obligații, denumite *obligații* și *drepturi relative* (la actul promisiunii), Reinach identifică, ca posibile apriori, și așa-numitele *obligații* și *drepturi absolute* (nerezultate în urma unei promisiuni), definite ca acea obligație căreia nu-i corespunde niciun purtător al dreptului corelativ, respectiv ca acel drept nerelaționat cu vreun purtător al obligației corespondente. Deși la nivelul conținutului obligației nu există o diferență formală, atât conținutul obligației relative, cât și cel al obligației absolute referindu-se la acțiunea purtătorului obligației, drepturile relativ și absolut dispun de conținuturi diferite din punct de vedere formal. În timp ce conținutul dreptului relativ este constituit din acțiunea purtătorului obligației corelative, în cazul dreptului absolut, nefiind corelat cu un purtător al unei obligații corespondente, conținutul său va fi constituit din însăși acțiunea purtătorului dreptului¹⁵.

Insistând asupra descrierii și delimitării naturii entităților juridice, Reinach operează o nouă distincție, la un nivel de generalitate superior, între obligații și drepturi (relative și absolute), de o parte, și datorii (*Verpflichtungen*) și drepturi

¹² *Ibidem*, pp. 9-10.

¹³ Ca și Husserl în *Cercetări logice*, Reinach insistă asupra distincției dintre caracterul psihologic și cel ideal al entităților juridice, dintre experiența propriilor „drepturi” și „obligații” și cunoașterea pură a acestora, indiferent dacă există sau nu corelatele lor obiective (Adolf Reinach, „The Apriori Foundations of Civil Law”, pp. 10-11).

¹⁴ Adolf Reinach, „The Apriori Foundations of Civil Law”, pp. 11-13.

¹⁵ Dreptul asupra proprietății este un drept absolut, fără a fi corelat cu un anumit purtător al obligației, iar conținutul său este constituit din propria acțiune de a dispune asupra proprietății (Adolf Reinach, „The Apriori Foundations of Civil Law”, pp. 52-56).

morale (*Berechtigungen*), de cealaltă parte¹⁶. Deși entitățile morale, la fel ca și cele juridice, au un purtător și un conținut și admit diviziunea relative/absolute, primele diferă de ultimele prin trei caracteristici esențiale: 1) în timp ce entitățile juridice sunt rezultatul unor acte personale libere, cele morale sunt independente de voința individuală; 2) spre deosebire de datoriile și drepturile morale, obligațiile și drepturile juridice sunt transferabile; 3) în timp ce purtătorul obligațiilor sau drepturilor juridice poate renunța la acestea, anulându-le, purtătorul datoriilor sau drepturilor morale, deși poate neglija exercitarea lor, nu le poate desființa.

Generarea unei obligații și a unui drept din actul promisiunii și dispariția acestora ca urmare a îndeplinirii a ceea ce s-a promis reprezintă relații cauzale necesare și universale izvorâte din însăși esența definiției promisiunii¹⁷. Apriorismul acestor legități trebuie înțeles, totodată, nu în mod restrictiv, ca referindu-se doar la promisiunile făcute de oameni, ci în sensul ideal descris de Husserl, ca posibilități pentru orice purtător al unei promisiuni indiferent de natura acestuia¹⁸.

În orice fel de persoană o promisiune este realizată, fie ea înger, diavol, zeu care promite ceva cuiva, se nasc drepturi și obligații pentru îngeri, diavolii sau zeii în cauză – în măsura în care aceștia pot într-adevăr promite și sunt capabili să înțeleagă promisiunile. Întrucât obligația și dreptul sunt întemeiate în actul promisiunii ca promisiune, și nu în faptul că actul promisiunii este săvârșit de către subiecți care se deplasează vertical în două picioare și sunt denumiți oameni.

Pentru a lămuri, însă, natura actului promisiunii, Reinach reclamă nevoia introducerii unui nou concept fundamental: cel de act social.

Actele sociale

Caracterizarea actelor sociale este conturată de Reinach prin intermediul a patru distincții succesive¹⁹. Luând ca regulă generală dimensiunea *intențională* a oricărei experiențe, prima distincție vizează opoziția dintre experiențele interioare, specifice sinelui, *pasive* (precum percepția unui sunet sau a unei dureri) și cele care tind spre exteriorizare, prin care sinele se arată ca *activ* (îndreptarea atenției spre un lucru sau luarea unei decizii). Ultimele sunt numite *acte spontane* care, specifică Reinach, nu se suprapun neapărat peste categoria celor active. „A avea o soluție” implică activismul sinelui, însă doar „a lua o decizie” devine și act spontan. Preferința, iertarea, lauda, blamarea, dar și asertarea, interogarea ori comanda sunt,

¹⁶ Adolf Reinach, „The Apriori Foundations of Civil Law”, pp. 13-14.

¹⁷ *Ibidem*, pp. 14-16.

¹⁸ Adolf Reinach, „The Apriori Foundations of Civil Law”, p. 47. Reinach preia ideile exprimate de Husserl în critica sa asupra relativismului raportat la specie (antropologismul) după care adevărul și falsul sunt întemeiate pe modul în care este constituită o anumită specie, în particular omul. *Vide* Edmund Husserl, *Cercetări logice I. Prolegomene la logica pură*, trad. Bogdan Olaru, București, Humanitas, pp. 175-182.

¹⁹ Adolf Reinach, „The Apriori Foundations of Civil Law”, pp. 18-20.

de asemenea, acte spontane. O nouă delimitare caracterizează actele al căror obiect este identic cu subiectul inițiator (iubirea de sine) în raport cu actele în care obiectul asupra căruia este direcționată acțiunea subiectului este reprezentat de o altă persoană. Este cazul comenzii sau al iertării care compun, alături de altele, categoria *actelor orientate spre celălalt*. În fine, în cadrul acestei ultime categorii intervine o a patra scindare având drept criteriu comunicarea actului către receptorul asupra căruia este direcționată acțiunea subiectului inițiator. *Necesitatea de a fi auzit* caracterizează, astfel, doar actul comenzii, nu însă și pe cel al iertării sau al luării unei decizii. Tocmai această ultimă proprietate diferențiază specific și definește *acte sociale* precum comanda, rugămintea, avertismentul, interogarea sau informarea.

Prin urmare, în definirea actelor sociale componenta receptării devine esențială. Aceasta se constituie ca aspectul vizibil, „fizic” al actului social, în completarea aspectului intern, „psihic”, reprezentat de experiența internă a subiectului-emisător²⁰. Atât componenta psihică, cât și cea fizică sunt realizate ca acte voluntare, asigurându-se o unitate între experiența interioară și exprimarea ei către celălalt. Această situație trebuie diferențiată de exprimarea involuntară a unei experiențe interioare prezente sau trecute, în care caz nu se poate vorbi de existența unui act social. Exprimarea experienței interne se poate face verbal sau non-verbal, însă reușita actului social este dependentă nu doar de înțelegerea conținutului mesajului de către receptor, ci și de înțelegerea semnificației actului căruia aparține conținutul respectiv. Luând drept criteriu tocmai consecințele acestei înțelegeri de gradul doi, Reinach clasifică actele sociale în trei tipuri: 1) acte sociale simple, în care înțelegerea conținutului mesajului coincide cu înțelegerea semnificației actului (în cazul informării, înțelegerea conținutului informării implică în același timp și înțelegerea actului respectiv ca informare); 2) acte sociale care presupun desfășurarea altor activități (comanda sau rugămintea, spre exemplu, presupun, pe lângă înțelegerea conținutului mesajului, și înțelegerea actului ca atare în vederea desfășurării ulterioare a unor activități potrivite – comanda și rugămintea putând avea același mesaj, însă fiecare determinând acțiuni diferite din partea receptorului); 3) acte sociale care presupun desfășurarea altor acte sociale (interogarea, ca act social, implică producerea unei activități din partea receptorului care ea însăși este un act social, răspunsul).

Reinach se referă și la o serie de modificări ale actelor sociale în raport cu modul de funcționare descris. În primul rând este vorba de *actele sociale false*, cele care nu sunt întemeiate pe experiențe interioare autentice²¹. În timp ce, spre exemplu, informarea se întemeiază pe convingerea subiectului cu privire la cele ce sunt transmise receptorului, pseudo-informarea presupune o lipsă a acestei convingeri din partea celui care informează.

Apoi, sunt diferențiate *actele sociale condiționale* de cele *necon condiționale*²². În timp ce primele sunt dependente de realizarea unor condiții în vederea îndeplinirii

²⁰ *Ibidem*, pp. 20-21.

²¹ *Ibidem*, p. 22.

²² *Ibidem*, pp. 22-23.

actului respectiv (așa cum se întâmplă în cazul comenzii sau rugăminții, unde actul în sine este urmat de anumite activități ale receptorului), celelalte sunt libere de vreo condiționare (cum se întâmplă în cazul informării, unde receptorul nu trebuie să acționeze în vreun fel pentru a asigura eficacitatea actului social respectiv). Prin urmare, eficacitatea actelor sociale condiționale depinde de realizarea unui eveniment viitor care este posibil, nu necesar. Nu doar actul poate fi condiționat, ci și conținutul acestuia. Astfel, pot exista *acte necondiționale cu conținut condițional* (actul social necondițional al cărui conținut creează o legătură între realizarea unei anumite acțiuni și apariția unui posibil viitor moment), dar și *acte condiționale cu conținut necondițional* (actul social care presupune îndeplinirea unei acțiuni numai în cazul în care un anumit eveniment viitor se va realiza).

În al treilea rând, actele sociale pot fi îndeplinite de mai multe persoane și, similar, se pot adresa mai multor persoane²³. În primul caz avem de-a face cu un act unic împărțit de mai multe persoane și, prin urmare, cu un singur drept sau o singură obligație. Atunci când un act social se adresează mai multor persoane rezultă același drept unic sau obligație unică pentru fiecare receptor în parte.

În fine, actele sociale pot fi îndeplinite nu doar de către subiectul acestora, ci și prin intermediul unui reprezentant²⁴. În această ultimă situație, la fel cum reprezentantul nu este decât un intermediar al actului, și acțiunea receptorului este desfășurată nu în interesul reprezentantului, ci al subiectului pe care acesta îl reprezintă.

Promisiunea ca act social

Aplicând definiția actelor sociale în cazul promisiunii, se observă cu ușurință că aceasta din urmă satisface toate criteriile specificate: este un act spontan (prin prezența intenției), intențional (vizând un anumit conținut), orientat spre un receptor (cel căruia i se promite) exprimat (verbal sau nonverbal) și înțeles de beneficiar. Ca în cazul oricărui act social, și esența promisiunii rezidă în adresarea către receptor și în înțelegerea ca atare a actului de către acesta. Imediat ce toate aceste condiții sunt îndeplinite actul promisiunii produce o obligație la nivelul celui care promite și un drept pentru cel căruia i s-a promis. Reinach pune problema necesității existenței unui răspuns (acceptare sau refuz) din partea beneficiarului promisiunii, considerat el însuși ca un act social²⁵, și ajunge la concluzia că această situație se impune doar atunci când actul social este un act condițional, existența actului promisiunii fiind condiționată de decizia de accept sau refuz a beneficiarului.

Odată inițiată promisiunea, între cele două entități juridice rezultate (obligația și dreptul) se stabilește o legătură necesară care nu mai poate fi dizolvată decât în trei cazuri:²⁶

²³ *Ibidem*, p. 24.

²⁴ *Ibidem*, p. 25.

²⁵ *Ibidem*, pp. 29-31.

²⁶ *Ibidem*, pp. 32-34.

1) *prin îndeplinirea promisiunii*. În cazul în care promisiunea nu poate fi îndeplinită din cauza unor condiții factuale apărute ulterior, legătura dintre obligație și drept nu se dizolvă, ci devine una antinomică și lipsită de sens.

2) *prin renunțarea beneficiarului la dreptul său*. Actul renunțării este la rândul său un act social care are ca beneficiar pe cel care a făcut promisiunea. Posibilitatea beneficiarului de a renunța la dreptul său rezultă apriori chiar din esența „dreptului” în aceeași măsură în care rezultă necesitatea unui drept de a fi îndeplinit.

3) *prin revocarea promisiunii de către cel care a promis*. Actul revocării, ca și cel al renunțării, este un act social care se adresează beneficiarului tocmai a actului social care se revocă, adică celui căruia i s-a făcut promisiunea. Revocarea se diferențiază, însă, de renunțare. Posibilitatea de a revoca o promisiune nu rezultă apriori din esența „promisiunii” ci, purtătorul obligației nu poate revoca ceea ce a promis decât dacă sunt îndeplinite anumite condiții: subiectul actului social trebuie să dispună de puterea de a revoca promisiunea, iar această putere trebuie să-i fie acordată chiar de către beneficiarul actului.

Pentru a întări validitatea argumentării privind descrierea promisiunii ca act social, dar și a naturii apriori a legăturii dintre actul promisiunii și apariția obligației și a dreptului, Reinach aduce în discuție și critică în același timp trei teorii concurente formulate de David Hume, Theodor Lipps și Wilhelm Schuppe, arătându-le deficiențele și slăbiciunile în raport cu propria explicație.

Explicația nominalistă a promisiunii

Pentru David Hume promisiunea este posibilă doar ca efect al convențiilor umane, și chiar în cazul în care ar fi independentă de convenții aceasta nu ar implica în vreun fel datoria morală²⁷. Că promisiunea nu se întemeiază în mod natural în esența umană rezultă din faptul că singurul act mental care ar însoți rostirea „Promit”, și care ar produce o obligație din partea enunțatorului, ar fi „dorința acelei obligații”. Cum, în opinia filosofului scoțian, apariția unei obligații este însoțită de existența unui sentiment, ar însemna că dorința unei noi obligații ar echivala cu crearea unui nou sentiment. O absurditate care îl determină pe Hume să definească promisiunea ca act convențional.

Bazându-și critica pe definirea promisiunii ca act social, Reinach respinge cu ușurință argumentația lui Hume²⁸. Deși validă, deducția promisiunii ca act convențional este anulată din start de natura îndoielnică a premiselor din punctul de vedere al concepției filosofului german. Căutarea unui act mental care să întemeieze promisiunea este o cercetare lipsită de sens atâta vreme cât actul promisiunii se definește ca unitatea unui act mental intern cu unul extern, prin care primul este exprimat. Prin urmare, promisiunea nu poate fi identificată cu simpla dorință a unei obligații, ci doar prin însăși exprimarea unei promisiuni are loc apariția unei obligații.

²⁷ *Ibidem*, pp. 34-36.

²⁸ *Ibidem*, pp. 36-38.

Astfel, paradoxul humean nu mai poate apărea. Într-adevăr, orice obligație trebuie să rezulte în urma unei cauze, însă această cauză nu este crearea unui sentiment, cum deducea Hume paradoxal, ci exprimarea verbală ori nonverbală a promisiunii.

Explicația psihologistă a promisiunii

Lipps acceptă înțelegerea promisiunii ca unitate dintre o experiență internă, intenția de a face ceva în interesul cuiva, și una externă, exprimarea acestei intenții astfel încât să fie adusă la cunoștința receptorului²⁹. Numai că actul promisiunii nu este văzut ca o entitate ideală (husserliană), iar apariția obligației și a dreptului aferente nu este considerată o legitate necesară apriori. Explicațiile lui Lipps sunt în totalitate construite utilizându-se termeni psihologici. Printre aceștia conceptul de „simpatie” are un rol central. Lipps stabilește o distincție fundamentală între propriile experiențe și cunoașterea simpatetică a experiențelor celorlalți. Ultimele, spre deosebire de primele, vor fi întotdeauna însoțite de un sentiment special al obiectivității perceput sub forma unui „trebuie”. În cazul promisiunii, exprimarea intenției de a face ceva în beneficiul cuiva produce la nivelul receptorului o experiență simpatetică a acestei intenții (generatoare a dreptului). Conștientizarea din partea celui care a promis a faptului că receptorul a luat cunoștință de această promisiune produce la rândul ei o experiență simpatetică a inițiatorului promisiunii care re-experimentează propria intenție, dar de data aceasta însoțită de acel caracter de obiectivitate dat de percepția sa sub forma unui „trebuie”. Tocmai această reflexivitate a simpatiei, explică Lipps, generează obligația de a îndeplini promisiunea.

Critica lui Reinach asupra explicației lui Lipps poartă amprenta criticii husserliene a psihologismului. Deducția (ori mai potrivit, poate, inducția) explicației producerii obligației și a dreptului în urma actului promisiunii din descrierea experiențelor psihologice, individuale, are ca rezultat lipsa surprinderii caracterului necesar al relaționării acestora³⁰. Esențială în definiția lui Lipps este legătura dintre două elemente: 1) cunoașterea de către receptor a intenției inițiatorului promisiunii, și 2) conștientizarea de către cel care a promis a faptului că beneficiarul promisiunii cunoaște intenția sa. Deși îndoielnic, faptul că ambele cunoașteri sunt simpatetice și, ca atare, sunt însoțite de acel sentiment al obiectivității înțeles ca “trebuie” nu face obiectul criticii lui Reinach, considerat a fi colateral argumentelor sale critice. Mult mai lesne de contracarat este acea relaționare dintre cunoașterea intenției inițiatorului de către beneficiar și cunoașterea de către inițiator a faptului că beneficiarul știe de intenția sa. Legătura se dovedește imediat nenecesară în cazul în care un al treilea află (direct sau indirect) de intenția inițiatorului promisiunii (față de un beneficiar), iar inițiatorul conștientizează acest fapt. Conform definiției lui Lipps, în această situație inițiatorul promisiunii ar trebui să obțină o nouă obligație în raport cu terțul, iar acesta din urmă să aibă un drept, consecință paradoxală. Astfel, explicația lui

²⁹ *Ibidem*, pp. 38-39.

³⁰ *Ibidem*, pp. 40-42.

Lipps, întemeiată pe dependența obligației și a dreptului de efectele psihologice rezultate în urma legăturii dintre cunoașterea intenției și conștientizarea acestei cunoașteri, nu poate explica exclusivitatea caracterului necesar al relației limitate doar la persoana care face promisiunea și la cea căreia îi este adresată. Obligația și dreptul sunt fundamentate doar pe actul promisiunii și nu pe experiențe psihologice. Acestea din urmă nu pot garanta obiectivitatea relației apriori necesare, caracteristică actelor sociale, dintre promisiune, pe de o parte, și obligație și drept, pe de altă parte, la fel cum experiențele particulare ale gândirii nu pot asigura obiectivitatea legilor logice.

Explicația utilitaristă a promisiunii

Doar din simpla intenție și din exprimarea acesteia, consideră Schuppe, nu rezultă în niciun fel vreo obligație din partea inițiatorului promisiunii. Nimeni nu poate fi obligat să-și păstreze neschimbată opinia sau sentimentul care au întemeiat la un moment dat intenția de a face ceva pentru cineva, cu excepția cazului în care beneficiarul, în cazul neîndeplinirii promisiunii, are de suferit cu privire la „securitatea proprietății”³¹. Doar în această situație, concluzionează Schuppe, atunci când „ordinea legală”, având în vedere efectele produse, interzice modificarea intenției apare obligația. Cu alte cuvinte, aceasta din urmă nu rezultă în urma unei simple exprimări verbale, ci din însuși principiul fundamental al dreptului cu privire la apărarea proprietății. Mai mult, întrucât neîndeplinirea promisiunii ar afecta beneficiarul din punct de vedere legal, intenția exprimată devine irevocabilă.

De fapt, în cadrul criticii³², irevocabilitatea intenției constituie chiar primul punct respins. Această caracteristică rezultată din definiția lui Schuppe vine în vădită contradicție cu descrierea lui Reinach, unde revocarea, ea însăși un act social, constituie una dintre căile de dizolvare a legăturii dintre obligație și drept atunci când beneficiarul oferă inițiatorului această posibilitate. Apoi, în mod evident actul de promisiune condițional încalcă regula irevocabilității propusă de Schuppe, întrucât obligația și dreptul depind de realizarea condiției. Mult mai forțată apare relaționarea defînirii promisiunii cu prejudiciul adus ordinii legale cu privire la beneficiar. Reinach arată că promisiunea se poate exercita și în afara dreptului pozitiv, existând posibilitatea atât a unei obligații care să nu implice vreun prejudiciu în cazul revocării ei, cât și a producerii unui prejudiciu fără a fi rezultatul neîndeplinirii unei promisiuni. Legătura pe care o stabilește Schuppe între intenție și prejudiciu descrie, mai degrabă, obligația rezultată din îndatoririle morale decât din actul promisiunii al cărei conținut este independent de aspectul moral. Obligația și dreptul rezultă atât dintr-un act al promisiunii cu conținut moral, cât și dintr-unul cu conținut imoral.

³¹ *Ibidem*, pp. 42-43.

³² *Ibidem*, pp. 43-46.

Drepturile absolute

În timp ce actele sociale, presupunând o corelație între doi actori, produc întotdeauna anumite efecte la nivelul relației juridice dintre aceștia (modificând-o sau încheind-o), drepturile absolute nu sunt însoțite de asemenea efecte. Din această a doua categorie face parte și dreptul de a dispune de un lucru³³, cum este dreptul la proprietate. Acesta din urmă este fundamentat pe *puterea naturală* (*Gewalt*) de a utiliza, transforma sau distruge acel lucru și se diferențiază de *puterea legală* (*Macht*), care intervine în cazul actelor sociale, constituită din, spre exemplu, capacitatea de a amâna sau revoca. Capacitatea de a dispune de un lucru în orice mod posibil constituie esența dreptului absolut de proprietate. Astfel că dreptul de proprietate este, mai degrabă, dreptul asupra relației cu un lucru decât dreptul asupra lucrului³⁴. Din această relație a persoanei cu lucrul derivă toate drepturile posibile ale persoanei asupra lucrului.

Spre deosebire de dreptul relativ, care prin natura sa se constituie ca ceva preliminar ce urmează ulterior să fie împlinit, dreptul absolut apare ca ceva definitiv, suficient și însuși. Dacă exercitarea dreptului absolut este orientată întotdeauna către propria acțiune și depinde de persoana care are acest drept, împlinirea dreptului relativ este dependentă de acțiunea partenerului în relație cu care s-a constituit acel drept³⁵. În condițiile în care orice drept urmărește obținerea unui interes pentru persoana care are dreptul respectiv, în cazul dreptului absolut acest interes poate fi obținut chiar de către persoana în cauză, în timp ce în cazul dreptului relativ acest lucru depinde de inițiativa persoanei corelative.

Reinach distinge între *drept*, care se poate referi fie la propria acțiune (dreptul absolut), fie la acțiunea celuilalt (dreptul relativ), și *putere legală* sau *capacitate* care se referă doar la propria acțiune³⁶. Prin intermediul acestui concept, filosoful german explică atât originea drepturilor și obligațiilor absolute, cât și transferul acestora de la o persoană la alta. Promisiunea nu poate întemeia drepturile și obligațiile absolute, ci doar pe cele relative.

Presupunând prezența la nivelul unei persoane a unui drept absolut, Reinach descrie două tipuri de acte sociale posibile, cel de transfer și cel de garantare. Astfel, o persoană poate transfera un drept către o altă persoană atâta timp cât prima deține puterea legală sau un alt drept care-i conferă această capacitate de a transfera³⁷. Principiul, *nemo plus iuris transferre potest quam ipse habet* (“nimeni nu poate să transfere mai multe drepturi decât are sau ceva ce nu are”), exprimă, în viziunea lui Reinach, un adevăr apriori. Corespondent actului de transfer, este cel de garantare care se poate referi la același obiect și poate fi produs în aceleași

³³ *Ibidem*, pp. 52-53.

³⁴ *Ibidem*, p. 56.

³⁵ *Ibidem*, pp. 58-59.

³⁶ *Ibidem*, p. 66.

³⁷ *Ibidem*, pp. 66-68.

circumstanțe, deținătorul unui drept putând fie transfera, fie garanta acest drept pentru altă persoană³⁸. La fel ca și transferul, actul de a garanta este posibil în virtutea unei puteri legale pe care o posedă persoana care garantează, ceea ce se exprimă la nivelul adevărului apriori cu valoare de principiu, „nimeni nu poate garanta mai multe drepturi decât are sau ceea ce nu are”.

Actele sociale îndeplinite prin reprezentant

Cum actele sociale includ, prin definiție, o componentă fizică și una psihică, prima problemă care atrage atenția în cadrul actelor sociale îndeplinite printr-un reprezentant este aceea a naturii experienței interne pe care se bazează acest tip de acte sociale³⁹. Reinach subliniază faptul că nu există o relație necesară de echivalență între actele îndeplinite în numele altora și actele îndeplinite în conformitate cu intenția altora. A acționa în conformitate cu intenția celui reprezentat ar însemna a acționa așa cum ar face-o cel reprezentat în cadrul acelorași circumstanțe. Acest lucru devine posibil, însă, doar prin cunoașterea intenției celui reprezentat. Totuși, arată Reinach, această cunoaștere nu fundamentează în mod necesar actul social îndeplinit prin reprezentant. Pot fi îndeplinite acte în numele altuia fără a o face în conformitate cu intenția acestuia, cum la fel de bine, se poate acționa în conformitate cu intenția altuia fără însă a-l reprezenta în vreun fel. Prin urmare, nu cunoașterea intenției celui reprezentat constituie componenta internă, psihică, a actului social de reprezentare, ci o altă intenție, a celui care reprezintă. Numai că această intenție nu urmărește să producă efecte la nivelul persoanei care acționează, ci la nivelul persoanei reprezentate. Astfel, aceasta din urmă, spre exemplu, ar căpăta o obligație atunci când cel care o reprezintă ar promite ceva, sau ar încheia dreptul de proprietate asupra unui lucru dacă cel ce o reprezintă l-ar transmite unei terțe persoane. Ca și în cazul celorlalte acte sociale, dacă această intenție lipsește în cazul persoanei care reprezintă, atunci avem de-a face cu un act de pseudo-reprezentare.

Cu privire la actele sociale îndeplinite prin intermediul unui reprezentant, Reinach propune diferențierea din punct de vedere al eficacității acestora⁴⁰. Problema care se pune este aceea a identificării condițiilor în care un act social care este îndeplinit în numele altcuiva produce aceleași efecte la nivelul persoanei reprezentate pe care le-ar produce îndeplinirea aceluiasi act social de către persoana în cauză. Iar aceste criterii sunt identificate la nivelul actului de garantare. Orice persoană are puterea legală de a produce ori modifica drepturi sau obligații cu privire la propriile acte sociale, nu însă și în legătură cu persoana altora. Singura modalitate prin care se poate face acest lucru este prin intermediul actului de

³⁸ *Ibidem*, pp. 68-69.

³⁹ *Ibidem*, pp. 83-85.

⁴⁰ *Ibidem*, pp. 85-87.

garantare, act care permite conferirea de către cel reprezentat a puterii legale către cel care îl reprezintă, astfel încât acesta din urmă poate acționa în numele primului.

Reglementări (*Bestimmungen*) și propoziții ce exprimă reglementări (*Bestimmungssätze*)

Deși adevărurile necesare ale dreptului sunt exprimate prin legi apriori, enunțurile dreptului pozitiv par, uneori, a devia de la acestea sau a le contrazice. Astfel, dacă apriori, „orice drept este neutralizat odată cu îndeplinirea promisiunii care l-a generat”, dreptul pozitiv poate legifera că anumite drepturi rezultate din promisiune sunt neutralizate doar atunci când îndeplinirea lor este înregistrată la tribunal⁴¹. Reinach arată, însă, că această contradicție este aparentă, cele două situații având caracteristici diferite. În timp ce propozițiile legilor apriori sunt *enunțuri*, propozițiile dreptului pozitiv sunt *reglementări* care nu pot fi apreciate din punct de vedere al valorii de adevăr. Aceeași expresie lingvistică poate apărea în cadrul unor propoziții diferite. Expresia „Posibilitatea unei persoane de a deveni subiectul unor drepturi începe odată cu nașterea sa” poate apărea, spre exemplu, fie în Codul Civil, fie într-un manual de drept civil. În primul caz avem de-a face cu o reglementare, în timp ce în al doilea caz este produs un enunț pornind de la reglementarea din Codul Civil. La fel, enunțul unui jurist bazat pe aceeași reglementare poate fi tratat din perspectiva valorii de adevăr, în timp ce reglementarea însăși nu poate fi socotită decât „corectă” sau „greșită”, „validă” sau „invalidă”.

Caracterizarea reglementărilor impune, în concepția lui Reinach, distincția acestora de *norme* și *comenzi*⁴². Dacă normele izvorăsc din necesitatea morală a unor stări de lucruri obiective, reglementările sunt fundamentate pe deciziile subiective ale persoanelor care le emit. Reglementările pot fi descrise, prin urmare, ca norme subiective în virtutea cărora cel care le emite dă anumite comenzi, recomandări și interdicții celor cărora li se adresează. De aici și confuzia dintre comandă și reglementare. Deosebirea dintre cele două acte sociale se reflectă la trei niveluri: relația cu destinatarul, conținutul actului și experiența internă. Dacă în cazul comenzii relația cu destinatarul este esențială, reglementarea nu este în mod necesar relaționată cu un destinatar. Din punct de vedere al conținutului actelor, în timp ce comanda se referă la acțiunea destinatarului, reglementarea nu include nicio acțiune a vreunei persoane. În fine, experiența internă a celui care comandă vizează îndeplinirea unei acțiuni de către cel care primește ordinul, pe când intenția reglementării are în vedere, în general, faptul că ceva trebuie să fie.

O analiză în detaliu a esenței reglementării impune relevarea diferențelor dintre aceasta ca act social și, pe rând, experiența individuală a reglementării,

⁴¹ *Ibidem*, pp. 103-104.

⁴² *Ibidem*, pp. 104-106.

propoziția ce exprimă reglementarea, conținutul reglementării și efectul acesteia⁴³. Astfel, în primul rând, actul reglementării trebuie diferențiat de experiența individuală prin care se realizează reglementarea. Același act de forma „A trebuie să fie b” poate fi îndeplinit de mai multe persoane. Aceeași situație apare și în cazul distincției actului reglementării de propoziția care exprimă reglementarea ca atare și care devine o individualizare, o obiectivare particulară a actului. Propoziția care exprimă reglementarea „A trebuie să fie b” poate fi exprimată prin intermediul unor judecăți variate care se referă la existența unor situații obiective reflectând reglementarea în cauză. Din perspectiva conținutului, actul reglementării include două tipuri: ca și judecata, se referă la o stare de lucruri pe care o postulează ca necesară; ca și comanda, are ca obiect acțiunea oricărei persoane care se întemeiază pe acea reglementare. Totuși, deși vizează o stare de lucruri, spre deosebire de judecată care presupune o relație de corespondență între propoziția exprimată și starea de lucruri respectivă, corespondența în virtutea căreia judecata este adevărată sau falsă, reglementarea postulează o stare de lucruri care trebuie să fie. Aceasta din urmă nu există independent de reglementare și nici nu este vizată vrecorespondență dintre cele două. În plus, actul reglementării, în contrast cu judecata, aparține actelor „productive” care prin îndeplinirea lor determină anumite schimbări la nivelul realității. Fiecare reglementare tinde să transforme ceea ce postulează în ceva ce trebuie să fie. Prin urmare, conținutul său nu poate fi nici ceva apriori necesar, nici apriori imposibil, ci doar ceea ce aparține contingentului.

Actele sociale și judecățile

În *Despre interpretare* Aristotel diferențiasse vorbirea enunțiativă, care poate fi apreciată din punct de vedere al valorii de adevăr, de cea non-enunțiativă, imposibil de analizat din această perspectivă. Ca și Thomas Reid, care nu separase din perspectiva acestui criteriu operațiile sociale de judecăți, ci doar analizase în mod particular cazul mărturiei prin comparație cu judecata, Reinach se găsește în aceeași situație. Problema posibilității tratamentului din perspectiva valorii de adevăr a actelor sociale nu este abordată decât în cazul particular al distincției dintre reglementare și judecată. Aceeași propoziție poate fi apreciată diferit în funcție de contextul în care apare, în Codul Civil, spre exemplu, funcționând ca reglementare și nefiind posibil de evaluat ca adevărată sau falsă, ci doar ca fiind corectă sau greșită, sau într-un manual de drept civil, ca enunț, capabil de a fi considerat din punct de vedere al valorii de adevăr. Spre deosebire de judecăți, care presupun un paralelism între un enunț, pe de o parte, și o stare de lucruri dată, independentă, în cazul reglementării acest paralelism nu există, starea de lucruri la care reglementarea face referință fiind dependentă de aceasta din urmă. La fel stau lucrurile, arată Reinach, și în cazul întrebării⁴⁴. Dar atât reglementarea, cât și

⁴³ *Ibidem*, pp. 106-109.

⁴⁴ *Ibidem*, pp. 107-108.

întrebarea pot fi transformate în judecăți care au drept corespondente stări de lucruri existente: reglementarea este fundamentată pe o stare de lucruri cerută de o normă, în timp ce întrebarea, pe o stare de lucruri incertă.

Deși reglementarea și întrebarea nu pot fi puse în relație de corespondență cu stări de lucruri obiective, și deci nu pot fi caracterizate din punct de vedere al valorii de adevăr, nu același lucru se poate spune despre toate actele sociale. Actul social de a informa pe cineva ceva, spre exemplu, este similar judecății și, prin urmare, poate fi evaluat ca adevărat sau fals⁴⁵. Pe de altă parte, alături de reglementare și întrebare, pot fi adăugate și alte acte sociale susceptibile de a fi evaluate din perspectiva corectitudinii și nu a valorii de adevăr, precum comanda, cererea, revocarea sau amânarea.

Actele sociale și actele de limbaj

Apropierea dintre actele sociale descrise de Reinach și actele de limbaj definite de Austin este una evidentă⁴⁶. Preocuparea centrală a celor doi teoreticieni este aceea de a delimita enunțurile susceptibile de a fi caracterizate din punct de vedere al valorii de adevăr de enunțurile care nu au acest specific. Dacă în cazul lui Austin ultimele sunt denumite performative, Reinach are în vedere enunțurile specifice dreptului pozitiv. Apoi, nucleul cercetărilor atât pentru Austin, cât și pentru Reinach este constituit de actul promisiunii, exemplificarea cea mai potrivită a performativelor, dar și a actelor sociale. Dincolo de aceste asemănări, rămâne însă o diferență fundamentală în ceea ce privește obiectivul analizelor celor două teorii: în timp ce Austin își propune să invalideze ideea generală conform căreia enunțurile au exclusiv o funcție descriptivă, de descriere a lumii, Reinach își propune să dezvolte cercetarea husserliană a actelor mentale.

Totuși, în mare măsură, așa cum argumentează și Kevin Mulligan⁴⁷, cercetarea întreprinsă de Adolf Reinach în „The Apriori Foundations of Civil Law”, publicată în 1913, poate fi considerată fără rezerve „punctul de plecare” în descoperirea și definirea a ceea ce Austin va numi în 1962, în *How to Do Things with Words*, acte de limbaj. În lucrarea sa din 1983, *Pragmatics*, Stephen Levinson identifică patru condiții teoretice care trebuiau conștientizate pentru ca descoperirea actelor de limbaj să fie posibilă⁴⁸. Prima dintre acestea se referă la înțelegerea faptului că atunci când se rostește un enunț nu se exprimă doar o propoziție, ci, în același timp, se îndeplinește o acțiune. Apoi, este

⁴⁵ Kevin Mulligan, „Promisings and other Social Acts: Their Constituents and Structure”, în Kevin Mulligan (editor), *Speech Act and Sachverhalt. Reinach and the Foundations of Realist Phenomenology*, Springer, Dordrecht, 1987, pp. 46-47.

⁴⁶ Jacques Moeschler, Anne Reboul, *Dicționar enciclopedic de pragmatică*, coord. trad. Carmen Vlad și Liana Pop, Echinox, Cluj-Napoca, 1999, p. 35.

⁴⁷ Kevin Mulligan, „Promisings and other Social Acts: Their Constituents and Structure”, în *op. cit.*, pp. 29-35.

⁴⁸ Stephen Levinson, *Pragmatics*, Cambridge University Press, 1983, pp. 243-245.

vorba de recunoașterea, în cadrul exprimării, a unei dimensiuni specifice acțiunii, ceea ce Austin va numi act ilocuționar, și care este strâns legată de forma și tipurile exprimărilor. A treia condiție precizată de Levinson are în vedere identificarea unor forme verbale prin care este transmisă forța ilocuționară, în timp ce ultima vizează descrierea condițiilor de reușită a actelor de vorbire.

Reinach aduce în discuție toate aceste patru criterii, deși într-o manieră diferită în raport cu cea în care o vor face Austin, Searle și continuatorii lor. La nivel constitutiv, actele sociale definite de Reinach cuprind două elemente ce fuseseră deja identificate de Thomas Reid cu un secol și ceva mai devreme: componenta lingvistică și componenta mentală. Expresia verbală specifică actelor sociale are anumite mărci lingvistice pe care Reinach le identifică în utilizarea timpului prezent și a unor formule precum „prin aceasta” cu rolul tocmai de a indica faptul că ceea ce este exprimat se întâmplă chiar prin rostirea respectivă⁴⁹. Filosoful german nu pierde din vedere nici, în termenii lui Austin, performativele implicite, sesizând că aceeași exprimare poate funcționa atât ca promisiune, cât și cu rol informativ, însă, de foarte multe ori, o serie de acte sociale utilizează aceeași formulă verbală cu informativul în măsura în care circumstanțele specifice nu lasă nicio urmă de îndoială destinatarului cu privire la natura și funcția exprimării respective⁵⁰.

Componenta mentală reinachiană este reprezentată de experiența internă corespunzătoare fiecărui act social.

Ca urmare a necesității apriori, fiecare act social presupune, ca fundament al său, o anumită experiență internă completă al cărei obiect intențional coincide cu obiectul intențional al actului social, ori cel puțin este cumva relaționat cu acesta. Actul informării presupune convingerea cu privire la ceea ce informez pe cineva. Întrebarea exclude în mod fundamental o convingere și necesită în schimb incertitudinea în legătură cu ceea ce întreb. În cazul cererii ceea ce este presupusă este dorința că ceea ce cer poate exista, mai exact, că ceea ce cer poate fi realizat de către cel către care cererea este îndreptată. Comanda presupune ca fundament al său nu doar dorința, ci și voința ca cel căruia i se comandă să desfășoare ce i-am comandat⁵¹.

Reinach face distincție între tipul de act social și tipul de act mental, cele două entități nefiind echivalente, deși cel de-al doilea intră în componența primului. În același timp, ambele se deosebesc de ceea ce constituie conținutul lor, obiectul intențional, iar cu privire la conținutul actelor sociale Reinach face patru afirmații descriptive⁵². În primul rând, acestea sunt exprimate propozițional datorită condiției actelor sociale de a integra componenta lingvistică. Apoi, conținutul actelor sociale este supus unor restricții specifice. Altfel spus, nu orice conținut poate forma un act social, promisiunea, cererea, comanda sau reglementarea dispunând de conținuturi

⁴⁹ Adolf Reinach, „The Apriori Foundations of Civil Law”, în *op. cit.*, p. 30.

⁵⁰ *Ibidem*, p. 26.

⁵¹ *Ibidem*, p. 22.

⁵² Kevin Mulligan, „Promisings and other Social Acts: Their Constituents and Structure”, în *op. cit.*, pp. 39-41.

corespunzătoare. În al treilea rând, distincția dintre actul social și conținutul acestuia îi permite lui Reinach să facă deosebirea dintre înțelegerea de către receptor a conținutului (suficientă, spre exemplu, în cazul informării) și cea a actului ca atare (absolut necesară, de exemplu, în cazul comenzii). Ultima descriere se referă la relația de dependență dintre conținutul actului social (obiectul intențional) și conținutul experienței interne. În fapt, această dependență dintre cele două conținuturi definește condiția de sinceritate care caracterizează un act social autentic. Nonrelaționarea celor două conduce la acte sociale false.

Concluzionând asupra descrierii actelor sociale oferite de Reinach, se poate spune că aceasta satisface, în mai mică sau mai mare măsură, cele patru criterii necesare descoperirii actelor de limbaj menționate de Levinson. Astfel, Reinach evidențiază latura acțională a exprimării, dincolo de aspectul său descriptiv, analizează aspectele diferite ale actelor sociale în funcție de forma exprimării (relevând ceea ce Austin va numi dimensiunea ilocuționară), indică diferite mărci lingvistice care trădează prezența actelor sociale și, în fine, se referă, prin opoziția judecări – reglementări, la contrastul impus de Aristotel între vorbirea enunțiativă (constatativele lui Austin), evaluabilă în funcție de condițiile de adevăr, și vorbirea non-enunțiativă (performativele austieniene), analizabile din punctul de vedere al condițiilor de reușită. Deși nu echivalează actele sociale cu vorbirea non-enunțiativă și nici nu stabilește locuționarul și ilocuționarul ca dimensiuni diferite ale aceleiași exprimări, așa cum va face Austin după abandonarea separării constatative – performative, Reinach distinge între acte care implică o corespondență cu realitatea, și sunt adevărate sau false, și acte care nu presupun o asemenea corespondență, și sunt corecte sau incorecte. Toate aceste investigații teoretice, deși desfășurate într-un context și în vederea unor obiective diferite de cele ale lui Austin sau Searle, fac din Reinach un descoperitor al actelor de limbaj.